

ENKELE HERINNERINGEN AAN DE OUDE BIJLOKE

Als een der laatste overlevenden (van de generatie 1923) der artsen die nog gans hun opleiding in de Oude Bijloke hebben gekregen wil ik hier in het kort enkele herinneringen aan dit voormalig ziekenhuis vastleggen, een greep vervlogenheden met ook een paar anekdotes.

Eerst heel beknopt iets over de gebouwen. De oudste gedeelten - zoals alle bewuste Gentenaars zullen weten - zijn nog middeleeuws: de ondertussen concertzaal geworden oorspronkelijke ziekenzaal (circa 1228; met de formidabele, unieke eiken zoldering; dit was de voortzetting van de Utenhove-stichting 1201 naast de St-Michielskerk, zoals we in een tentoonstelling in het Pand op Onderbergen anno 2001 hebben belicht).

In onze tijd was de grote ruimte stapelplaats voor allerlei afgedankt materiaal, fietsenstalling, etc. geworden.

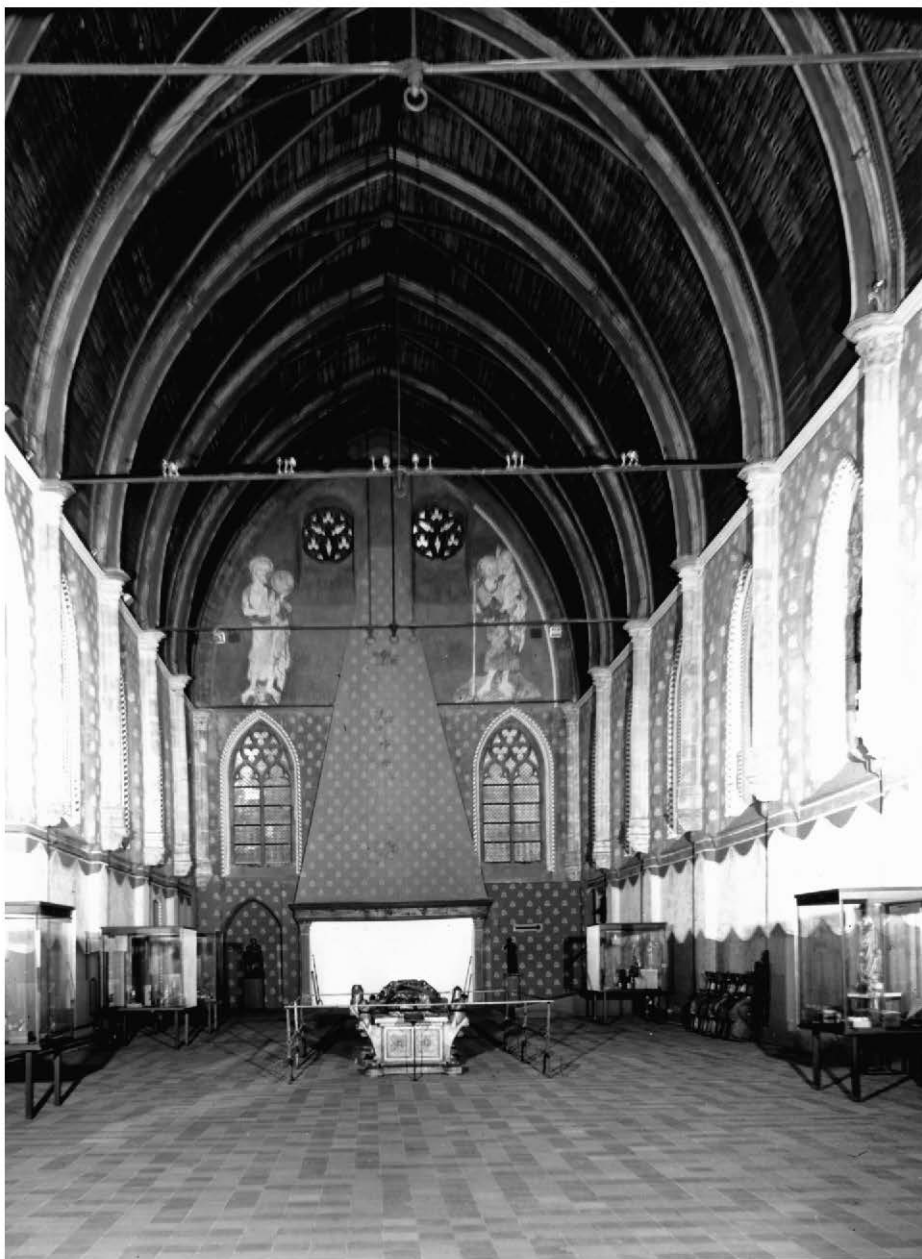
Ernaast is de gewezen kapel (later lijkenhuis), eveneens in Doornikse steen. Erachter bevindt zich het bakstenen "Craeckhuys" uit de jaren 1500, waarin wij nog jarenlang patiënten hebben behandeld. Ook in het autopsielokaal was er nog een romaans overblijfsel.

Buiten het complex gelegen (aan de overkant der straat naar de Coupure toe) was het "Blindenhuis", pas in de 19e eeuw door weldoener Van Caeneghem gesticht (waar sommigen van ons een primo-infectie tbc hebben opgelopen). De "oude" Bijloke (die eigenlijk al een nieuwe van rond 1870 was) werd door stadsarchitect Adolf Pauli ontworpen (die ook met Joz. Guislain het eerste zenuwlijdersgesticht van het land had gecreëerd).

Typisch waren de hoge, neogotische ziekenzalen; volgens de toen heersende hygiënevoorschriften moesten de ruimtes hoog zijn om voldoende luchtverversing te bekomen; voor de verwarming der enorme zalen gaf dit wel een probleem. Als men de ruime hall binnenkwam: de mannenzalen links, de vrouwenzalen rechts.

Er heerste een speciale sfeer in die Oude Bijloke: de eindelooslijkende gangen, de schaarse verlichting 's avonds, de schuifelende tred van de aalmoezenier voorafgegaan door een zuster met lantaarn voor berechting van een stervend oudje. De masoeur zorgde dan ook wel voor "'t kruiske van den dood" tussen de vingers.

Het stadshospitaal was van de C.O.O. (voorloper van OCMW); er kwamen vele oude mensen overwinteren - of sterven - (meestal van longontsteking). Verwarming, licht, verzorging, voor behoeftigen kosteloos. Als de lente en de

De ziekenzaal van 1228.

Ingang van het Neo-Gothiek gebouw van Adolphe Pauli (±1870)

Bijlokekaai. Ingang van de Materniteit.

zon verschenen, voelden ze zich genezen en konden ze weer naar huis. Ik had die sukkelaars niet van plantrekkerij willen beschuldigen.

Als een “facteur” met hun pensioentje kwam, moesten ze aftekenen; we merkten dat sommigen met een kruisje tekenden (zo ongeletterd dat ze zelfs hun eigen naam niet konden zetten). “Ja, menhiere den dokter, ‘k en hê kik nie lange naor ‘t schoole keune gaon, ‘k stonde kik al van mijn neege jaor in de natte continu’s”.

Onze huidige media waren er nog niet, de meeste patiënten waren onwetend; enkele meer ontwikkelden hadden thuis een vulgarisatie-boek van Dr. Dubois of zelfs een “Larousse Médical” die ze als een evangelie raadpleegden.

Mijn moeder die toen ook al op de Citadellaan woonde, vertelde dat men in haar jeugd ‘s nachts de kloefkens hoorde voorbijkomen van de kinderarbeid der katoenfabrieken. (Denk maar aan de film over Adolf Daens, of aan pater Stracks boek “Arm Vlaanderen”).

Tijdens de 2e wereldramp was de helft van het hospitaal voor Wehrmacht-gekwetsten en -zieken, de andere voor de stadspatiënten.

In de tuin waren er schuilkelders die met het ziekenhuis verbonden waren (sommige van die “bunkers” bestaan nog.)

In deze periode is er een poging geweest de Bijloke op te blazen (men kan zich afvragen of men zoiets doet met een hospitaal, dat onder de bescherming van het Internationale Rode Kruis dient te staan).

Er was ook een verbinding met de universitaire poliklinieken aan de Pasteurlaan en de Godshuizenlaan, waarlangs patiënten per rijdende brancard of rolstoel naar “de piste” werden overgebracht (demonstratie in de rotonde of klinische les; zo hebben we b.v. nog onze magistrale chirurgie-prof. Fritz De Beule een borstamputatie zien uitvoeren in volle studentenklas; nu is zo iets niet meer mogelijk).

Aangezien er van gebruik van het Academisch Ziekenhuis nog geen sprake was, bestond er een overeenkomst tussen Stads-COO en Faculteit Geneeskunde der Unief ter verdeling van de zalen en de patiënten. Dit bracht wel rivaliteit en wrijvingen mee; van op “de wacht” (de opname aan de ingang) werden er soms interessante gevallen “weggesmokkeld”.

Op de verdieping waren er kamers voor betalende patiënten.

Rond (en in) iedere zaal was er wel een kat om muizen en ratten weg te houden; van toxoplasmose e.a. infectie-overdrachten had men nog niet veel weet. Prof. J.De Busscher hield zelfs “tour de salle” met de gestreelde Blackie op de arm (die zwarte Tybaert sliep in de linnenkast waarin alles ter desinfectie heet-gestreden moest zijn).

Eveneens door de Zusters Cisterciënzerinnen bediend was de “Refuge” aan de

Coupure (Toevlucht van Maria); gezien daarheen privé-patiënten werden ver-
sluisd, noemde men deze Refuge de Marie ook wel “le Refuge des profes-
seurs”; nu is die kliniek tot home verbouwd (waar ook de laatste Zusters uit-
sterven).

Vlakbij de ingang & hall (rechtover de wacht & opname) was de apotheek
waar de brave Jw. Cecile Middelaere heerste (zij speelde ook een rol in de
katholieke vereniging “Côme-Damien” voor artsen en apothekers).

Met de hospitaaldirecteur, die een stadsambtenaar was, hadden wij weinig
contact.

Bij het ziekenbezoek (een paar namiddagen per week) was het soms een echte
begankenis; platte Gentenaars spraken van “‘t besoch”. Voor patiënten die in
ontwenning waren, werden soms ganse “kaba’s” bierflesjes binnengesmok-
keld.

De meeste lessen kregen we in de twee rotondes van polikliniekencomplex
(door architect Cloquet ontworpen); ook sommige in het Rommelaere-insti-
tuut (rechtover de Bijloke).

De sympathieke bediende in de Anatomie Hippoliet Van Ootegem kookte
beenderen uit de dissectie-zaal af, die studenten zich ter studie aanschaf-
ten.

Door Dr. Urb.Thiry werd een eentalig letterkundig en historisch tijdschrift
“Les Cahiers de la Biloque” uitgegeven (waarin o.a. ook J. De Busscher meer-
maals schreef).

Als de stagiars ‘s morgens ruim nuchter bloed kwamen afnemen, was de
reactie soms: Ja, ze gaon weere bloewuste maoke.

Op de zaal stonden siphonflessen spuitwater, waarvan studenten soms mis-
bruik maakten om mekaar te belagen.

Medicatie werd in een groot receptenboek voorgeschreven; het waren toen
nog meestal bereidingen (en niet zoals nu kant en klaar verpakte specialitei-
ten; de apothekers hadden er nog werk aan en droegen meer verantwoordelijk-
heid; nu dreigen deze intellectuelen eerder winkeliers te worden).

Wij gebruikten nog ventousen (brandglazen) tegen pneumonie (vanaf ‘44-45
verdrongen door penicilline) en bloedzuigers tegen beroerte.

Buiten alcoholisme betroffen vroeger de meeste verslavingen morfinomanie;
en dat had men nog eigenlijk meest bij dokters, verpleegsters of apothekers
(die er het gemakkelijkst konden aangeraken).

Soms was er een dronkaard die met een onschuldig gezicht vroeg of hij wel
spuitwater mocht drinken.

Voor al bij vrouwen zagen we verslaving aan poeders van ‘t Wit Kruis (die al
van ‘s morgen vroeg werden geslikt, als stimulerend middel; er zat o.a. cof-
feïne in).

Als een behandelende arts geen duidelijke verklaring voor eerder vage klachten vond, was wel eens de sussende uitleg “Madam, ‘t zal van de lever zijn” (een nogal mysterieus orgaan met brede rug).

Soms was er wel eens een echte plantrekker; zo herinner ik mij een overigens struise man die nooit regelmatig gewerkt had (altijd wel van een of ander vaatje tappend: werklozensteun, ziekentrok, openbare onderstand, toen hij merkte dat men hem door had, veranderde hij van huisarts; hij vond wel altijd iemand bereid attestjes te schrijven. “Z’hên mij daor ne kier verplicht tewirkgesteld. ‘k Hê mij moete bukke, en ‘k hê mij daor geforceerd. ‘k Hê mij ne kruuk gedraoid en ‘k ben nuunt nemier goe gekome.”

Nu zocht hij invaliditeit.

Zenuwlijders lagen eerst verspreid over gans ‘t hospitaal, zodat gans de processie (diensthoofd, werkleider, assistenten, stagiars, verpleegsters) kilometers moest afleggen voor “den tour de salle” (die bijna geheel de voormiddag kon duren).

Sinds 1955 werden de neuropsychiatriegevallen (want dat was toen één specialisme) samengebracht in 2 enigszins vernieuwde zalen (14-15) aan de Bijlokekaai (rechtover de bootjes van Dua op de Leie). Dit onder het waakzaam oog van Zuster Tarcisia (die door de studenten “het Fort” werd genoemd om haar indrukwekkende gestalte).

Voor de Zusters in het algemeen heb ik wel altijd respect gehad, omdat ik soms zag dat ze zelf met gezwollen benen naast de bedden stonden (dat ze dus zelf hadden moeten rusten of behandeld worden, doch dat ze hun zieken niet in de steek wilden laten; chapeau!).

“De Blauwe Kamer” was een isoleercel voor geagiteerde patiënten (met ijzer beklede deur, waarin een kijkgaatje; beschermde verlichtingslamp bovenaan; in de vloer gefixeerd ijzeren bed). Er kon gebruik gemaakt worden van een dwangbuis of dwangjak, in sterke moeilijk verscheurbare stof, met lange mouwen die op de rug werden samengeknoot (in het Frans camisole de force, in de volksmond: ‘n zottencapote). Daar werden manisch-agressieve gevallen in ondergebracht, maar vooral in de weekends ook alcoholisten die door de Gentse politie werden binnengebracht (zo herinner ik me een gekend Gents kunstschilder met delirium tremens).

In de psychiatrie had men nog niet veel anders dan bromuren of bromiden, enkele barbituraten en de chloralsiroopfles waarmee de Zuster ‘s avonds rondging om bij de zieken een goede nachtrust te induceren.

Er was ook een grote rose fles (met zelfs een doodshoofd op; ne pas dépasser la dose prescrite): waarin niets anders stak dan frambozensiroop; dat werd

gegeven aan ingebeeelde zieken en aan hysterische patiënten, en die waren daar heel content van; het gedacht doet ook veel (suggestieve psychotherapie, of placebo-effect).

Zoals wij de penicilline in '44 hebben weten binnenkomen, kwamen de psychofarmaca pas in het begin der vijftiger jaren op de markt (Largacti), reserpine, haloperidol), en dat veranderde wel de sfeer in de psychiatrische afdelingen en de gestichten.

Zoals in de periode die ik hier bedoel, de ingewikkelde technische onderzoeken nog niet bestonden, waren ook de medicatiemogelijkheden nog beperkt. En werden nog vaak plantenextracten voorgeschreven als meidoorn, maretak of valeriana. Opiumpillen of laudanum kwamen ook voor.

Electro-shock werd tegen zware depressie (met suïcidedreiging) regelmatig toegepast. Ik heb mijn diensthoofd het toestel nooit zien aanraken, het assistentje moest het maar doen; zo heb ik in de loop der jaren drieduizend shocks moeten toedienen, maar heb er geen enkele ernstige complicatie mee ondervonden; dat was toen het enige dat hielp.

Tegen dementia paralytica (laattijdige verwikkeling van syfilis in de hersenen) werd malariakuur aangewend (die dan met kinine moest worden beëindigd). Daartoe dienden wij dan eerst een besmette mug uit het Tropisch Instituut te Antwerpen te bestellen. Toen eens het insect in een speciale verpakking op de Bijloke toekwam had de portier niets beters gevonden dan de zending op de chauffage te plaatsen, de mug was van haar stokken gegaan, we hebben ze nog kunnen reanimeren, maar ze heeft niet meer willen steken...

Enkele gezegden van patiënten zijn me bijgebleven, we mochten er natuurlijk niet bij lachen, maar soms kon men een milde glimlach onderdrukken.

Algemeen werd het mannengesticht "Saint-Guislain" genoemd, hoewel de nochtans verdienstelijke man (later tot grootste-prof-van-Gent uitgeroepen), nooit tot de eer der altaren werd verheven.

Smalend werd gezegd dat de "Gezondheids-straote (op de Brugse Poort) tusche 't kirkhof en 't zothuis" lag.

"Mijne man hee 'n tromboneke in zijn huufd gehad. Ik hê zelve nog in Sleine gezeete. En 'k hê kik twee aangekapte kindjes".

Een andere brave vrouw zei in Kamiela (St-Denijs-Westrem) gezeten te hebben en in Matadi (een haven in Kongo? Neen, Mater Dei te Sleidinge).

Ze had tegen keenen (winter-kloven Bonte Piro gekregen (Baume du Pérou). Apotheker Edmond Boonen (Begijnengracht) en Jules Mathijs (Steendam) waren bekend om hun (sterk laxerende) "zwarte flassche". Men vertelde te Gent dat als iemand de weg naar die apotheken vroeg, er gezegd werd: "'t Es nie moeilijk, ge moet maor de spèttelijngje volge".

1982. Na de verhuis...

Lot 700 op de openbare verkoop van de inboedel van de kliniek De Bijloke:
een eiken beichtstoel.

Vaak vernamen wij bij ondervraging van bejaarden dat ze thuis met 10 of 12 kinderen geweest waren, maar dat er maar een viertal in leven gebleven waren: door de seskens, 't vier in den buik, slijmziekte (complicatie van banale mazelen of kinkhoest), de kroep, etc.

Als men een trillende stemvork op de gewrichten plaatste om de diepe gevoeligheid te testen, en aan de zieke vroeg wat hij gewaar werd, kon men een waaier reacties vernemen: zinderijng, beevijng, trillijng, kriebelijng, dao-verijng, weemelijng, schokke, elenktriek, mieregevoel, iets da leeft, gelijk 'n bieste die weemelt, een humorist sprak zelfs van fa dièze of si bemol.

En nu tenslotte een laatste schuifje over het roemloze einde van de aloude Bijloke. Vóór de verhuis naar de nieuwbouw op Ekkergerm werd op één namiddag gans de inboedel van het historische ziekenhuis publiekelijk verkocht.

Tevoren was er een kijkdag voor gegadigden, waarbij men kon zien dat keuken en kelders bruin zagen van de kakkerlakken en waarop bijna alle koperen klinken van de deuren verdwenen (toen ook al, vóór de komst van Oost-blokkers).

De veiling zelf verliep in een hels tempo; ik herinner me het eerste lot: 850 ijzeren bedden, niemand geïnteresseerd? Adjugé, aan een opkoper van oude metalen, voor versmelting. Een massa houten rekjes waarop bedlegerige patiënten konden eten; 1 fr. 't stuk, niemand? 0,50 fr. niemand? Toegewezen aan 25 centiem voor stoofhout.

En zo ging dat door tot de inboedel van de (ontwijde) kapel toe.

Ik heb daar slechts wat kleinigheden kunnen redden (als souvenir aan een site waarop ik een halve eeuw had gewerkt, mijn eigen Dienst was in de aanpalende polikliniekgebouwen aan het Bijloke-hofje).

Herinneringen die ik nadien aan het Dr. Guislain-museum en aan de Geschiedenis der Geneeskunde (Pand Onderbergen) heb geschonken.

De ziekenzalen van 1870 gingen stedelijke onderwijsinstellingen worden.

Het unieke gotisch hospitaal van 1228, waar eeuwenlang zoveel patiënten kreunden en stierven, zou voortaan voor muziek en zang gaan dienen.

Sic transit gloria mundi...

Alexander-Karel Evrard
(88 j.)